

Boodschapper in Berlijn

IN HET VOETSPOR VAN HARER MAJESTEITS AMBASSADEUR KOOS VAN DAM, TOPDIPLOMAAT VAN DE NIEUWE STEMPEL

In 1991 moest de arabist Koos van Dam de ambassade in Irak wegens oorlogsgevaar sluiten. Nu is hij ambassadeur in Berlijn. Hij zit niet graag op de eerste rij; Van Dam opereert liever in stilte, en zet zich vooral in voor het economisch belang. 'Als je nu niets doet, ben je morgen je markt kwijt.'

WILLEM WANSINK in Berlijn
FOTO'S MARCO HILLEN

In de moderne diplomatie moet een ambassadeur deuren openen, zeggen zijn naaste medewerkers. Dr. Nikolaos (Koos) van Dam wil zo'n deuropener zijn. Sinds februari 1999 is hij de belangrijkste vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden in Duitsland, Harer Majesteits ambassadeur te Berlijn. Van Dam is ons diplomatieke gezicht in de Bondsrepubliek. Onvermoeibaar reist hij door het federale buurland dat zestien deelstaten en meer dan tachtig miljoen inwoners telt, en bijna elf keer zo groot is als Nederland.

Koos van Dam (55) volgde Peter van Walsum op die permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties werd. Van Dam is niet zo zeer de klassieke boodschapper die het parket poetst, de bilaterale kanalen smeert en aan Den Haag rapporteert welke zetten de Duitse bondskanselier Gerhard Schröder op het internationale schaakbord in petto heeft. Daarvoor heeft hij in eerste instantie zijn politieke afdeling, met name Michiel den Hond (50), plaatsvervangend chef de poste (tevens gevolmachtigd minister) en diens tweede man, Heuk Voskamp (42), de ambassaderaad die de Europese dossiers op zijn duimpje kent. Den Hond en Voskamp zijn de ogen en oren van Nederland in Berlijn. Hun toegevoegde waarde is de Nederlandse blik waarmee zij de Duitse binnenlandse politieke ontwikkelingen volgen. Zij kennen het ambtelijk apparaat in Den Haag van binnenuit en weten wanneer daar de dossiers dichtgaan. Ze zijn alert, rapporteren veel en kunnen zo de telefoon pakken om hun bronnen op de ministeries of in de omgeving van Schröder aan te boren.

GEVOELIGE BOODSCHAP

De ambassadeur zelf wordt pas ingezet als een gevoelige boodschap moet worden overgebracht of wanneer de hoogste echelons (zoals de staatssecretarissen) dienen te worden benaderd, waartoe de politieke afdeling geen rechtstreekse toegang heeft. Samen met de

De Nederlandse delegatie voor de Rijksdag in Berlijn, met middenvoor ambassadeur Van Dam

ambassadeurs van de Europese Unie sprak Van Dam onlangs bijvoorbeeld uitgebreid met Schröder. Daardoor kon hij in detail rapporteren wat de kanselier van plan is te doen (of te laten) tijdens de EU-top volgende week in Nice.

Terwijl Van Walsum veel aandacht besteedde aan een verbetering van de beeldvorming in beide landen en de publiciteit niet schuwde, opereert de bescheiden Van Dam vanuit de tweede lijn. De formele betrekkingen zijn goed. Daarom kiest de ambassadeur ervoor de belangenbehartiger van het Nederlandse bedrijfsleven te zijn, vooral van het midden- en kleinbedrijf. De ambassadeur als pleitbezorger van de vaderlandse welvaart? Premier Wim Kok benadrukt niet graag dat de ambassade als belangenbehartiger van het bedrijfsleven optreedt, maar dat is wel de praktijk. Duitsland is de belangrijkste afzetmarkt van Nederland. En niet elk bedrijf krijgt daar automatisch voet aan de grond.

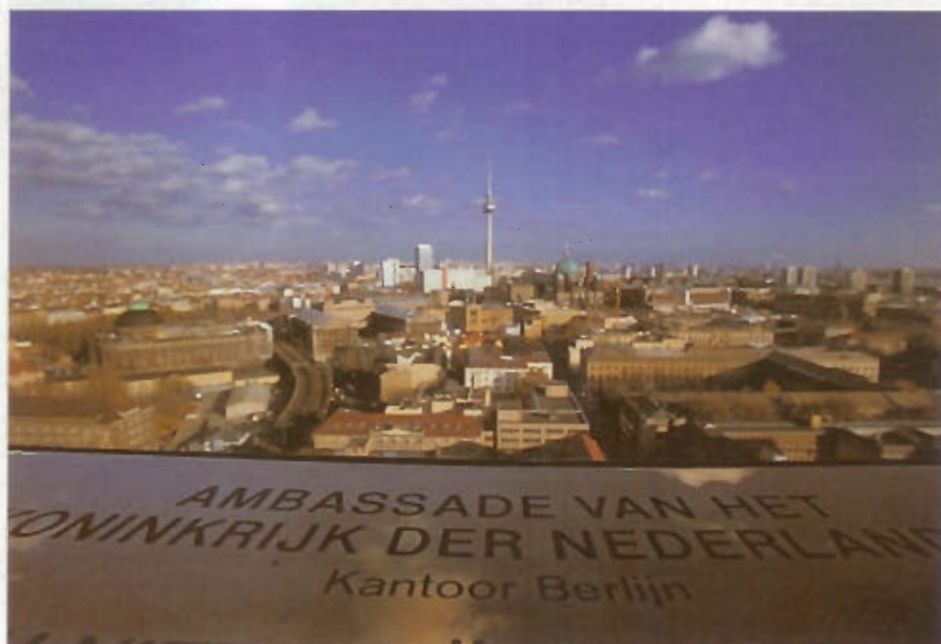
Koos van Dam trok als eerste aan de beltoen de export naar Duitsland vorig jaar begon te haperen en op 77 miljard gulden bleef steken. Alleen al de Nederlandse uitvoer naar Noord-Rijnland-Westfalen ging in 1999 met 13 procent omlaag. Ook de import uit Duitsland zakte weg. Terwijl Den Haag geen reden zag extra aandacht aan de Duitse markt te besteden, maakte de ambassadeur er een speerpunt van om zich in zoveel mogelijk deelstaten te vertonen. Inmiddels is het herstel ingezet en neemt de export weer toe.

Een diplomaat: 'Van Dam biedt zich aan als instrument voor het ambassadeapparaat. Hij zegt: "Laat het me weten als ik iets voor een Nederlands bedrijf moet doen. Op welk niveau ook. Als het bedrijf in orde is, ga ik aan de slag."' Een medewerker: 'In Duitsland tel je pas mee als je een zekere status hebt. Tegen een ambassadeur wordt opgekeken. Daarvan moet je gebruikmaken.' De diplomaat: 'Wij moeten zeggen waar hij moet optreden. Maar hij gaat.'

TE DRUK

Van Dam zelf: 'Ik ga pas ergens heen, als ik weet dat het nuttig is, of dat ik er iets kan zeggen. Ik zit niet graag passief op de eerste rij, ga weinig naar concerten. Daarvoor heb ik het te druk. Mijn criterium is of je als ambassadeur zichtbaar kunt optreden. Ik loop niet alleen maar rond om gezien te worden, ik wil politici en ondernemers ook spreken. Diplomatieke rubrieken in kranten leveren weinig op, behalve dat je collega's weten dat je er was.'

Nederland is aanlegsteiger en groentetuin van Duitsland, noteerde W.L. Brugsma eens, de vroegere hoofdredacteur van de *Haagse Post*. Jaarlijks wordt zeventien keer zoveel naar Duitsland geëxporteerd als naar de Verenigde Staten, veertig keer zoveel als naar Rusland. Er wordt meer naar Beieren uitgevoerd dan naar Japan. Zelfs de export naar de

Uitzicht over het oostelijk deel van Berlijn vanuit het Nederlandse ambassadekantoor

kleine Duitse deelstaat Sleeswijk-Holstein is groter dan naar India.

Eenderde van de Nederlandse agrarische productie ging de laatste tien jaar naar Duitsland, vooral naar de aangrenzende deelstaten. Op bezoek in Berlijn zegt Hans de Boer (45), voorzitter van MKB-Nederland, dat eenderde van de ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf bundelt: 'Nederland is op de Angelsaksische wereld gericht. Maar voor ons is de Duitse markt veel belangrijker. Uit onderzoek blijkt dat we het huidige aantal van vijftigduizend exporterende bedrijven zó kunnen verdubbelen. Die expansie speelt zich af in Duitsland.'

De belangstelling van ambassadeur Van Dam voor het zakenleven is opvallend te noemen, gezien zijn achtergrond. Als jongste van zes kinderen werd hij op 1 april 1945 in Am-

sterdam geboren. Zijn Griekse voornaam Nikolaos heeft hij te danken aan zijn vader die patholoog-anatoom was en een voorliefde had voor de klassieke oudheid. Hij studeerde Arabisch en politieke wetenschappen. Zijn proefschrift over Syrië werd in verschillende landen vertaald en geldt in de Arabische wereld als een standaardwerk.

GEGIJZELD

Van Dam was wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit van Amsterdam. Hij wilde hoogleraar worden, maar werd diplomaat. Achtereenvolgens was hij ambassadeur in Bagdad (waar hij tijdens de Golfoeris in 1991 bekendheid verwierf toen Irak Koeweit bezette, vele Nederlanders gegijzeld werden en hij de ambassade moest sluiten), in Cairo en Ankara. Minister Jozias van Aartsen van Buitenlandse Zaken (VVD) vroeg hem onverwachts naar Bonn af te reizen, waar de ambassade in Duitsland tot de zomer van 1999 was gehuisvest.

Dit betekende een geweldige carrière-sprong. Met zijn zestig medewerkers hoort Berlijn tot de top-5 na de permanente vertegenwoordigingen bij de EU en de NAVO (beide in Brussel), en de ambassades in Washington en Parijs. Van Dam's voorgangers hadden in Den Haag hoge ambtelijke functies bekleed. Zo was Peter van Walsum directeur-generaal politieke zaken op Buitenlandse Zaken (en de machtigste man in de 'bloedraad' van ministeriële topadviseurs), voordat hij naar Bonn vertrok.

Koos van Dam is van de nieuwe stempel. Sinds het ministerie van Buitenlandse Zaken halverwege de jaren negentig met de zogeheten herijkingsoperatie begon, dienen de diplomaten zich bewust te zijn van de Nederlandse economische belangen. Ambassa-

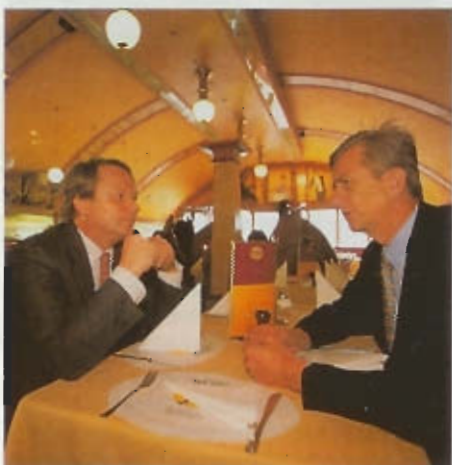
De ambassadeur in zijn ambtswoning

NEDERLANDSE VERTEGENWOORDIGERS IN (WEST-)DUITSLAND SINDS 1948

1948-1949: **Dr. W. Hænder**,
hoofd Nederlandse Missies in Duitsland
1949-1953: **J. M. de Booy**,
hoofd Nederlandse Missies in Duitsland
1953-1958: **A.T. Lamping**,
ambassadeur Bonn
1959-1962: **hr. Mr. H.F.L.K. van Vredenburg**,
ambassadeur Bonn
1962-1967: **Mr. G.E. baron van Ittersum**,
ambassadeur Bonn
1967-1974: **Dr. J.G. de Beus**,

ambassadeur Bonn
1974-1982: **D.W. baron van Lynden**,
ambassadeur Bonn
1982-1986: **Dr. K.W. Reinink**,
ambassadeur Bonn
1986-1993: **Mr. J.G. van der Tas**,
ambassadeur Bonn
1993-1998: **Mr. A.P. van Walsum**,
ambassadeur Bonn
1999-?: **Dr. N. van Dam**,
ambassadeur Berlijn

Boven: Van Dam met Ferdinand Piëch, het hoofd van Volkswagen. Hierboven: met tweede man Michiel den Hond. Hieronder: alweer onderweg. Onder: thuis met zijn twee kinderen

deurs die vooral elkaar bedienen, maken geen kans meer. Want Nederland wil dáár aanwezig zijn waar anderen wegblijven. Dat wil zeggen, vooral in het rijke westen van Duitsland. In Noord-Rijnland-Westfalen of Baden-Württemberg, deelstaten die ver afliggen van Berlijn. In departementaal jargon zijn dit de 'nabije markten'. Van Dam zelf maakt nog een onderscheid tussen nabije nabije markten en de verder gelegen nabije markten in Beieren en de voormalige DDR.

Volgens Den Haag nemen de puur formele taken van een ambassadeur snel af. De protocollaire omgang wordt losser. Er moet hard worden gewerkt in plaats van voortdurend met het champagneglas in de hand van de ene receptie naar de andere te slenteren. Actief optreden wordt gevraagd, het gezicht van Nederland dient breeduit te worden getoond. Een diplomaat: 'Wij hebben een dubbele taak. We moeten de Duitse markt bewerken die grote regionale verschillen heeft. Anderzijds benadrukken we steeds hoe belangrijk Duitsland voor onze economie is. Het is niet vanzelfsprekend dat de Duitsers onze producten blijven kopen. Dat betekent *frapper, frapper toujours*.' Een collega kiest een directere omschrijving: 'De moderne diplomaat moet van vele markten thuis zijn. Wij gaan gewoon telkens de boer op.'

Daarom begeleidt Van Dam niet slechts Koningin Beatrix naar Weimar of een tentoonstelling in Bonn, of plaatst hij elke herfst de traditionele tulpenbollen voor de Brandenburgse Tor in de Berlijnse grond. Vanzelfsprekend overhandigt hij in juni het eerste vaatje haring en houdt hij tafelredes voor topambtenaren en ondernemers. Bovenal legt hij in zijn BMW-met-chauffeur, per trein of vliegtuig vele tienduizenden kilometers per jaar af in dienst van Nederland. 'Soms lijkt het hier wel een reisbureau,' zegt de ambassadeur schertsend in zijn kantoor.

Koos van Dam reist naar Dow Chemical in Zschkopau bij het Oost-Duitse Halle, waar hij recentelijk met premier Wim Kok was. Hij bezoekt de automobielfabrikant Volkswagen in het Neder-Saksische Wolfsburg om Neder-

landse toeleveranciers tijdens een business-lunch in contact te brengen met de Raad van Bestuur van VW. 'Anders waren die bedrijven daar nooit binnengekomen.' De ambassadeur als uithangbord? 'Het straalt op ze af, als je met missies van het bedrijfsleven meegaat en Nederlandse ondernemingen in Duitsland aanbeveelt.'

MILJARDEN KWIJT

Van Dam, op de achterbank van zijn dienstwagen onderweg door Neder-Saksen: 'De economische concurrentie in de Europese Unie komt tegenwoordig van alle kanten. Voor je het weet, verliest Nederland markt-aandeel. Als je niets doet, val je terug. Een paar procent minder en je bent miljarden gulden kwijt aan Polen, Tsjechië of Hongarije. Dat is niet in het belang van Nederland.'

Laurens Jan Brinkhorst (63) is minister van Landbouw. Samen met Van Dam bezocht hij onlangs de Expo 2000 in Hannover. Ze namen deel aan een besloten rondetafelconferentie waar een kleine groep marktbepalende Nederlandse en Duitse agro-ondernemers met elkaar confereerde. Ook Brinkhorst lobbyt voor Nederland. Hij weet dat er in Duitsland meer Nederlands vlees wordt gegeten dan in eigen land: 'We produceren 29 soorten varkens en zijn de grootste varkensexporteur op de Duitse markt. Mijn optreden is te vergelijken met smeerolie. Als ik een Duitse deelstaat aandoe, is dat vlagvertoon. Het is bedoeld om het imago van Nederland te versterken. Tien jaar geleden had de Nederlandse landbouw een slechte naam. Inmiddels hebben we milieu-eisen verzaagd, onze productie methoden, de technologie en de kwaliteit verbeterd. Die opwaardering slaat aan. *Nachbarland Niederlande* is een keurmerk dat het bij de burens weer goed doet.'

Aanwezigheid in de provincie telt, zegt Van Dam. Ook omdat veel van zijn collega's liever in Berlijn blijven borrelen waar de politieke kapel speelt. In plaats van zelf over de glibberige Oost-Duitse kasseien te hobbelen, sturen zij hun medewerkers het land in. Dit betekent niet dat Van Dam de enige is. Of dat

de Nederlandse ambassadestaf rustig achter het bureau kan blijven zitten op de 20ste en 21ste verdieping van het vroegere Oost-Duitse handelscentrum aan de Friedrichstrasse in Berlijn-Mitte. Daar is de ambassade gehuisvest totdat de prestigieuze nieuwbouw van Rem Koolhaas in 2002 klaar is.

Ook het hoofd van de economische afdeling, gevolmachtigd minister Wim Maarse (57), Henk Hoefdraad (52), die de afdeling technische wetenschappelijke zaken leidt, en landbouwattaché Raymond Tans (50) zijn veelvuldig op stap. Dat geldt evenzeer voor landbouwrapporteur Jaap Pape (54), die tot voor kort in Bonn opereerde, en voor de energieke eerste ambassade-secretaris Paula Sastrowijoto (36) van de economische afdeling. Terwijl Tans de contacten met grote Nederlandse boeren in de Oost-Duitse deelstaten koestert, heeft Sastrowijoto het landelijke netwerk van consulaire vertegenwoordigingen gemoderniseerd. De ambassadeur: 'Zo zetten wij Nederland in Duitsland op de kaart.'

FAUST-VOORSTELLINGEN

De Bondsrepubliek was een onbekend terrein voor Van Dam, toen hij bijna twee jaar geleden aantrad – al had hij zich in Turkije al intensief met Europese dossiers beziggehouden. Hij was nooit in Bonn geweest, of in Berlijn. 'Maar,' voegt hij er meteen aan toe, 'van huis uit kende ik wel de Duitse cultuur. Mijn vader had een grote filosofische belangstelling. Van de buitenlandstalige titels in zijn bibliotheek was 90 procent in het Duits geschreven. Duitsland was voor mij absoluut geen beladen begrip. Niets vreemds. Ik zag het als een land met een rijke cultuur en taal. Toen ik Arabisch ging studeren, waren mijn belangrijkste handboeken in het Duits.' Zijn zuster en vier broers reciteerden de acht-

Ambassadeur Koos van Dam in 'Autostadt' in Wolfsburg, een enorme showroom van Volkswagen

tiende-eeuwse Duitse dichter Goethe voordat ze in Duitsland of Zwitserland *Faust*-voorstellingen bezochten.

Hij noemt zich een pragmaticus. Mede daarom heeft hij respect voor kanselier Schröder, die wordt verweten een zigzagbeleid te voeren. Van Dam: 'Het is geen verdienste alleen maar consequent te zijn. Het is een gebrek aan verdienste als je niet bereid bent je koers bij te stellen wanneer dat realistisch gezien beter is.' De kanselier ziet hij overigens

zelden: bewindslieden als Schröder en minister Joschka Fischer van Buitenlandse Zaken zijn ook voor hem moeilijk benaderbaar.

'Ik vind het veel meer mijn taak om de ministers-presidenten van de deelstaten te kennen. Ik ken ze inmiddels allemaal. Edmund Stoiber van Beieren heb ik een paar keer bezocht. Dat is een vorm van public relations: Beieren is economisch sterk en een potentiële groeimarkt voor Nederlandse bedrijven. Ik heb Stoibers terughoudende standpunt over de uitbreiding van de Europese Unie uit de eerste hand vernomen. Als je zo'n man een keer voor iets politieks of economisch nodig hebt, ziet hij jou tenminste staan – en dus Nederland.'

Hij betreurt het dat Duitsland in Nederland, behalve bij de elite, nog steeds relatief impopulair is. 'Voor veel Nederlanders blijft Duitsland een zwart gat. Ze kennen het land gewoon niet. Er wordt veel over gepubliceerd, maar dat betekent niet dat het allemaal gelezen wordt. Het is weleens vechten tegen de bierkaai. In Nederland gaat het economisch zo goed dat slechts weinigen verder vooruit willen kijken dan een paar weken. Daardoor mist het Nederlandse bedrijfsleven volop kansen. De orderportefeuilles zijn goed gevuld. Misschien te goed. Veel ondernemers hebben geen zin om langer dan een dag van huis te zijn; Frankfurt is hen ver genoeg. Maar de kosten gaan nog altijd voor de baat uit. Als je nu niets doet, ben je overmorgen je markt kwijt. Duitsland is onze belangrijkste klant. Die moet je koesteren.'

'DE PREMIER IS GEEN HANDELSREIZIGER'

Minister-president Wim Kok (62) is vaak in Duitsland. Meestal is hij voor politiek overleg in Berlijn bij kanselier Gerhard Schröder. Kok kent het land goed en heeft persoonlijke contacten met een aantal vroegere ambassadeurs in Duitsland. Deze herfst was hij enkele dagen in de Oost-Duitse deelstaten Thüringen en Saksen-Anhalt. Hij wilde met eigen ogen zien hoe de vroegere DDR zich voorbereidt op de uitbreiding van de Europese Unie.

De ambassade en Buitenlandse Zaken organiseerden de reis. Botschafter Van Dam begeleidde de premier op decante afstand. 'Duitsland is heel belangrijk voor Nederland,' zegt Kok 's avonds in Wörlitz. 'Het economische aspect in de betrekkingen is suel toegenomen. Dan praat je al gauw over enorme bedragen. Maar de eerste taak van de ambassade in Berlijn blijft een politieke. Politiek betekent dat je goed nabuurschap bedrijft.'

Kok denkt in Europese dimensies: 'In mijn ogen is de ambassade er niet om te zorgen dat een bepaalde sector zijn omzet vergroot. Nederlandse bedrijven kunnen zelf hun denren openen, zeker de groten. De Duitse markt is zeer toegankelijk. De Bondsrepubliek is geen sovjetrepubliek, maar een volwassen staat. Met de ambassadeur praat ik niet over de economische belangenbehartiging. De premier is geen handelsreiziger.'

Dat de tulpen, champignons en de Goudse kaas in Berlijn inmiddels uit Polen komen, omdat het merk niet beschermd is, deert hem niet. Kok: 'Laat de Oost-Europese landen een plek onder de zon veroveren. Hun aanbod is complementair aan het onze. Ik verwacht niet dat de Nederlandse invloed in Duitsland afneemt. Op economisch gebied hebben wij een kwaliteitsvoorsprong. En Duitsers zijn erg kwaliteitsbewust.'